

ספר" – אוצר החסידים – ליובאוויטש

לקוטי שיחות

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

לך לך

יוצא לאור על ידי מערכת
"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות וארבעים לבריאה
שנת המאה לחולדת כ"ק אדמו"ר (מוהרי"צ) נ"ע

לך לך ה

הארץ הזאת לרשתה" און אלס ענטפער אויף שאלת אברהם „במה אדע כי אירשנה“.

דער ראגאטשאָווער איז מבאר דעם טעם פון חילוק הלשונות — וואָס ביי דער דריטער הבטחה האָט דער אויבער-שטער געזאָגט דעם לשון „לרשתה“ (און אויך אברהם האָט געפרעגט בלשון „במה גו' כי אירשנה“), משא"כ דער לשון אין די פריערדיקע פסוקים איז „לזרעך אתן גו'“, „לך אתננה“ — אַז דאָס זיינען צוויי אופנים אין דעם אויב-ערשטנס געבן פון ארץ ישראל צו אידן: „בגדר מתנה" און „בגדר ירושה“, און אַז דאָס איז בכללות דער אונטערשייד צווישן כיבוש ראשון און כיבוש שני — דער כיבוש ראשון איז בגדר מתנה („גדר נקודה, כל א"י", ומקצת לא כלום) און דער כיבוש שני „הוי גדר ירושה (וגם מקצת)“.

עפ"ז איז מוסבר דער חילוק הנ"ל צווישן די ערשטע צוויי הבטחות און דער הבטחה ביים ברית בין הבתרים:

דער כיבוש פון דער כניסה שני, וועלכע איז געווען נאָך דעם מצב פון „ומפני חטאינו גלינו מארצנו“, איז מרומז אין דער הבטחה ביים כריתת ברית „לזרעך נתתי“, וואָס איז (כעין) הכניסה שני¹¹ געקומען לאחר שאלת

א. אין פרשת לך לך געפינט מען כמה פעמים די הבטחה פון דעם אויבערשטן צו אברהם'ען, אַז ער וועט אים און זיינע קינדער געבן ארץ ישראל:

אין אַנפאַנג סדרה' שטייט: „וירא ה' אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת“; דערנאָך, ביים אוועקגיין פון מצרים, ווען לוט האָט זיך פון אים אָפגעשיידט, האָט אים דער אויבער-שטער געזאָגט: „כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם“²; „קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה“³. און ביי ברית בין הבתרים — „ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת“ (און אין די ווייטער-דיקע פסוקים ווערן אויסגערעכנט אַלע „עשר אומות“).

דער כללות'דיקער חילוק צווישן די הבטחות פון אויבערשטן איז: די ערשטע צוויי הבטחות („לזרעך אתן את הארץ הזאת“, „לך אתננה“, בלשון עתיד) זיינען ניט געקומען כשייכות צו אברהם'ס דיבור אָדער פעולה, משא"כ די הבטחה „לזרעך נתתי“ (בלשון עבר) איז גע-קומען נאָך דעם ווי אברהם איז גע-גאַנגען לארכה ולרחבה, און דער אויבערשטער האָט דאָס געזאָגט בהמשך צום פריערדיקן דיבור „לתת לך את

(7) טו, ז"ח.

(8) צפ"ע עה"ת שם.

(9) ירושלמי ב"ב פ"ח ה"ב: אם מתנה למה ירושה כי אלא מאחר שנחנה להן לשום מתנה חזר ונתנה להן לשום ירושה.

(10) כ"ה לשון הצפ"ע שם („כבוש שני"). וראה

לקמן בפנים.

(11) להעיר מרמב"ן שם: והוסיף לכתוב לו ברית עליהן שלא יגרמו החטא וכאשר צוהו על המילה

(1) יב, ז.

(2) יג, טו.

(3) שם, יז.

(4) טו, יח.

(5) ראה ירושלמי (חלה פ"ב ה"א) הובא לקמן בפנים „בכר נתתי". וראה ב"ר פ"ד, כב. פרש"י שם.

(6) וראה אוה"ח עה"פ.

ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השני הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות".

מ'דארף אבער פארשטיין: וואס איז די שייכות פון ערשטן כיבוש (וואס זיין קדושה האט זיך אייפגעטאן דורך "כיבוש") צום תוכן הענין פון מתנה; און פון צווייטן כיבוש (וואס קדושתו איז געווען ע"י חזקה) צום תוכן פון ירושה?

ב. ויל"פ¹⁸ בהקדם הביאור אין דברי הרמב"ם הנ"ל, אין וועלכע דער כסף משנה¹⁹ פרעגט צוויי שאלות: א) "איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה. ב) ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא ה"י שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש".

וידוע אז ס'זיינען דא כמה ביאורים אין דברי הרמב"ם:

א) דער רדב"ז²⁰ זאגט: "ונראה לדעתו לפי שלא קדושה בפה אלא בימי עזרא קדושה בפה".

אבער²¹ לבד זאת וואס מען געפינט ניט אז "בימי עזרא קדושה בפה", איז אויך אין רמב"ם ניטא קיין רמז אפילו אויף דער הסברה; אדרבה, דער רמב"ם איז מבאר בפירוש, אז דאס וואס קדושה

אברהם, "במה אדע גוי כי אירשנה"¹², און ווי רז"ל¹³ זאגן אז דאס איז געווען א "חטא" בערך מעלת אברהם [און ווי מ'זעט אויך דערפון וואס ביים כריתת ברית איז געווען דער אַנזאג אויף גלות: "ידוע תדע כי גר יהי' זרעך גוי"¹⁴ — גלות מצרים, און אויך מרמז געווען אויף גלות בבל און די אַנדערע גליות¹⁵].

משא"כ דער כיבוש ראשון דורך יהושע, וואס איז געווען די ערשטע כניסה אין ארץ ישראל, איז מרומז אין די ערשטע צוויי הבטחות פון דעם אויב-ערשטן — ניט אַלס המשך צו שאלת אברהם, נאר וואס דער אויבערשטער האט צוגעזאגט מצד עצמו.

עד' איז אויך בנוגע דעם צווייטן ענין — וואס די הבטחה "לזרעך נתתי" איז געקומען נאך דעם ווי אברהם איז געגאנגען לארכה ולרחבה — איז מפורש אין תרגום יונתן¹⁶ אז דאס מיינט "עבד בה חזקתא"¹⁶, און דאס איז דאך אויך דער אויפטו פון קדושה שני' ע"י עזרא, ווי דער רמב"ם¹⁷ איז מבאר, אז קדושה ראשונה, "אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה

אמר לו לאחת עולם לאמר שאם יגלו ממנה עוד ישובו וינחלוהו כו'.

(12) ראה פרש"י טו, ו.

(13) נדרים לב, א. וראה פדריא רפמ"ח. אברבנאל כאו. ועוד.

(14) טו, יג.

(15) ב"ר פמ"ד, טו, יז. ושי"נ. וראה פרש"י שם יב. יד.

(16) וראה גם אוה"ח הנ"ל. ב"ב ק, א. אוה"ח יג, יז. פרשת דרכים דרוש ט. ולהעיר משרע אדה"ו חלק ח"מ ה"ל הפקר קרא סק"א בתחלתו. לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כו' וה"נ אמרי' בב"ב דף ק"י, ע"ש. וראה צפע"נ ה"ל תרומות ג, ד. ועוד. לקמן ע' 207 הערה 53.

(17) ספ"י מה"ל בית הבחירה. ה"ל תרומות פ"א ה"ה.

(18) בהבא לקמן ראה אנציקלופדיא תלמודית ע' אי' (ע' ר"ו ואל"ך). ושי"נ.

(19) ה"ל בית הבחירה שם.

(20) ה"ל תרומות שם.

(21) כמו שהקשו במפרשים — ראה שר"י חיים שאל (להחיד"א) ח"ב סליט ד"ה וחזה.

געבן זייערע שטעט צו די אידן²⁶ — ואעפֿ'כ איז דער רמב"ם ניט מחלק בין מקום למקום און זאגט בנוגע גאנץ איי „וכיון שגלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית“²⁷.

ג. דער תוי"ט איז דארטן ממשך: „ואין להשיב מנתינת השי"ת שנתנה לישראל בראשונה שיש להשיב שכמו שהשי"ת נתן לישראל הארץ, כך נבאו נביאיו שיעלו המחריבים ויטלו מהם, וכן נבאו על כורש מלך פרס שיחזירה. אבל על לקחת האומה הזאת מידינו לא מצינו בה נבואה בפירוש, ולפיכך שלא כדין נטלוה מידינו ואין קרקע נגזלת“.

אָבער לכאורה בלייבט נאך אלץ שווער צו פֿאַרשטיין: ממה נפשך, אויב מען נעמט אָן אז כבוש מלחמה איז אַ קנין המפקיע, ס'איז אַ „קנין גמור“²⁸

ובמפרשים. ש"ב ה, ו ובמפרשים, ודוד קנה אותו מארונה בכסף מלא (ש"ב בסופו. דהיא כא, כב ואילך):

ובמנ"ח מצוה רפד (אות ו'), דמכיון שמקום הזה נקנה רק בחזקה נתקדש גם לענין תור"מ וחלה באופן שלא נתבטלה קדושתו בגלות נ"ג (כמו שבטלה קדושת כל הארץ). וראה לקמן שוה"ג הא' להערה 45.

26) ואף שזה הי' מחמת פחד מות, ואיך צ"ל לכאורה שג"ז נכלל בגדר כיבוש כיון שהיו אנוסים, הרי מצינו (מרדכי גיטין פ"ה. וראה תרומת הדשן סע"ג. מל"מ הל' מכירה רפ"י ד"ה כתב הטור) שבאנסוהו ליתן מתנה אם הי' האנוס באיום מיתה גמר והקנה.

27) ואין לומר שקדושת הארץ אחת היא ואי"פ שישאר רק על חלק הארץ, כדמוכח מלשון הרמב"ם (הל' ביהביה והל' תרומות שם) שבקדושה שני קדשו רק „כל מקום שהחזיקו“. ולכאורה דוחק לומר שבכבוש (ראשון) שאני שחל רק על כל הארץ, כדמוכח מהל' תרומות שם הי"ב (אח"ל דרך כל מקום שנכבש בפועל — נתקדש). וראה מנ"ח שם. אבל „אה ירושלמי שביעית רפ"י. לעיל בפנים מצפ"ע, לקמן בפנים ס"ו.

28) שו"ע אדה"ז א"ח שם.

שני לא בטלה איז (ניט ווייל קדושה בפה, נאָר) ווייל „לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה“, משא"כ קדושה ראשונה וואָס איז געווען ע"י כיבוש.

ב) דער תוי"ט²² פֿאַרענטפערט די קשיא פון כס"מ: „דסבירא ל' דכיבוש נכרים אתא ומבטל כיבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה לא אתא כיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן“.

אָבער לכאורה זיינען נאך ניט פֿאַר-ענטפערט ביידע קשיות פון כס"מ:

בנוגע דער ערשטער שאלה — אויב אַז כיבוש נכרים (במלחמה²³) איז אַ קנין²⁴ וואָס איז מבטל די פריערדיקע בעלות פון ישראל, איז וואָס וועט דאָ צוגעבן אַז די פריערדיקע בעלות איז געקומען (ניט דורך כיבוש, נאָר) דורך „חזקה מדעת הנותן“? וויבאלד עס איז געווען דער קנין פון כיבוש מלחמה מצד די נכרים, בלייבט דאָך די שאלה (בלשון הכס"מ) „למה לא נאמר בחזקה גם כן משגלקחה הארץ מידינו בטלה החזקה“²⁵?

עד"ז בלייבט שווער די צווייטע שאלה: אויך באַ כיבוש יהושע איז גע-ווען חזקה „מדעת הנותן“ — מען גע-פינט אַז די גבעונים²⁶ האָבן איבערגע-

22) עדיות פ"ח מ"ז. ועד"ז במלא הרועים ע' קדושה ראשונה אות ט.

23) כולל — ג"כ יראת מלחמה, כמו כיבוש אנשי גבעון.

24) גיטין ל"ח, א. ובתוס' שם. רשב"א וריטב"א שם. שו"ע אדה"ז שם ס"ג. חא"ח סתרמ"ט ס"ו. וראה בארוכה שו"ת דבר אברהם שם ס"א.

25) נוסף על מה שהקשה בשו"ת דבר אברהם ח"א ס"י ס"ו.

26) ראה יהושע קאפיטל ט.

ולהעיר ג"כ מעיר היבוסי שלא נכבשה ע"י יהושע (ראה יהושע טו, סג ובמפרשים שם. שופטים א, כא

(לויט ווי אנדערע מפרשים³² זיינען מבאר דברי הרמב"ם): הגם אז אויך ביי כיבוש יהושע איז געווען חזקה, האבן אבער די אידן בפועל נישט קונה געווען בחזקה, היות אז זייער כוונה איז געווען צו קונה זיין דוקא מיט כיבוש — און דערפאר האט זייער חזקה נישט אויפגעטאן, ובמכש"כ פונם דין³³, העודר בנכסי הגר וכסבור שהו שלו לא קנה.

אבער נוסף אויף דעם צ"ע, צי די עצם סברא האט אז ארט בענייננו [וויבאלד אז בנדוד איז דא כוונה לקנות (נאר ער וויל קונה זיין מיט א צווייטן קניין)³⁴, איז ער קונה אפילו אן כוונה³⁵ (ובפרט אז ס'איז א קניין דאורייתא³⁶): איז שווער אזוי צו לערנען, כנ"ל: ביי די ערי הגבעונים איז דאך איבערהויפט נישט געווען קיין קניין פון כיבוש מלחמה, ווייל די גבעונים האבן זיי אוועקגעגעבן מרצונם, היינט פארוואס איז אויך ביי די שטעט נישט חל געווען דער קניין החזקה פון אידן?

ה. וי"ל הביאור בזה:

מיט נתינת הארץ לישראל האבן זיך אויפגעטאן צוויי ענינים: (א) דער קניין ממון, ד.ה. די בעלות אויף א"י, דאס וואס זי באלאנגט צו אידן. (ב) דער ענין פון קדושת הארץ.

ע"פ דין, איז מאי נפק"מ צי מיר געפינען א נבואה אויף זייער כיבוש אדער נישט, וויבאלד עס איז געווען מעשה הקניין³⁷?

און אויב די כוונה דערביי איז³⁸ אז א נכרי איז נישט קונה בכיבוש מלחמה, און היות אז אויף דעם כיבוש נכרים (נאך דעם כיבוש שני) איז נישט געווען קיין נבואה, איז „שלא כדין נטלוה" און ס'איז דאך נישט שייך דער גאנצער ענין פון כיבוש מלחמה; משא"כ בנכדנצר וכורש וואס „ע"פ ה' כבשו" איז „הוראת שעה היתה ולהם נקנה בכבוש"³⁹ — איז דאס אבער נישט בהתאם מיטן ביאור הרמב"ם:

דער רמב"ם איז מבאר דעם טעם החילוק דערמיט וואס די קדושה ראשונה איז געווען דורך כיבוש און קדושה שניה דורך חזקה, ולפי הנ"ל איז דאס נישט תלוי אין דעם קניין פון אידן, נאר אינעם אופן הכיבוש פון די אומות — ביי גלות בכל האט די קדושה געקענט בטל ווערן (אפילו ווען זי וואלט געווען ע"י חזקה), ווייל כיבוש נ"נ איז געווען כדין, משא"כ ביים צווייטן גלות, וויבאלד די אומות האבן קובש געווען שלא כדין, ווערט דערפאר די קדושה נישט בטל (ד.ה. אפילו ווען זי וואלט געקומען נאר ע"י כיבוש).

ד. בנוגע דער צווייטער שאלה הנ"ל וואלט מען לכאורה געקענט ענטפערן

32 שרית חיים שאל שם. ועד"ז בצליח ברכות ד, א. ועד.

33 יבמות נב, ב. רמב"ם הל' זכי ומתנה פ"ב הי"ג.

34 אבל יש לחלק, שכאן כיון שכבר קנו ע"י כבוש אין מקום לחזקה לאח"ז כיון שכבר הי' שלהם, כמ"ש במפרשים. וראה שרית חיים שאל שם בתחלתו מ"ס בירך יצחק, ומה שהקשה (בשו"ת) שם.

35 ראה שרית צ"צ יו"ד סר"ל. אה"ע סקנ"ט ס"א. ועד"ז בשו"ת חת"ס ורעקא (ראה לקו"ש ח"א ע' 145 הערה 45, וש"נ).

36 ראה נמוקי בי"מ י, א. ובהנמטן בהערה שלפניו.

29 ולשיטתו צריך לומר (ועד"ז במלא הרוצים שם. וראה הו"ע עשיר לעדיות שם) שס"ל שכבוש מלחמה אינו „קנין גמור", וביכולתו להפקיע רק (בעלות קלושה שנעשית ע"י כבוש, ולא בעלות גמורה שנעשית ע"י קנין גמור (כחזקה) מדעת הנותן. אבל להדיעות שהיו קנין גמור קשה כנ"ל — נוסף על הקושי שבדב"א שם כנ"ל.

30 כמ"ש בשו"ת חת"ס יו"ד סר"ל. אלא שלא הביא התירוט.

31 שרית חת"ס שם.

ו. אין דעם אופן פון ביאת הארץ איז דא א חילוק צווישן די כניסות לארץ: ביי דער כניסה ראשונה איז געווען דער רצון⁴¹ וציווי: „חלוצים תעברו“⁴², „ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גבורי החיל“⁴³, ו„נכבשה הארץ לפני-כם“⁴⁴, ד. ה. אז די כניסה זאל זיין אין אן אופן פון כיבוש דורך מלחמה, דערפאר האט (אויך) די קדושת הארץ זיך דאן אויפגעטאן באופן כזה — דורך כיבוש.

ועפ"ז איז מובן וואס דער קנין החזקה דעמאלט האט ניט געהאלפן (אפילו ניט ביי ערי הגבעונים, הגם ס'איז א חזקה מדעת הנותן), ווארום די קדושה האט זיך אויפגעטאן ע"פ ציווי ה', קען חזקה ניט פועל זיין די חלות הקדושה, היות דער ציווי ה' האט מחייב געווען, אז די כניסה זאל זיין דווקא דורך כיבוש מלחמה⁴⁵,

דער ערשטער ענין, די בעלות פון אידן אויף א"י, איז געקומען דורך דעם וואס דער אויבערשטער האט אוועק געגעבן א"י צו אברהם אבינו, ווי דער ירושלמי³⁶ לערנט אפ פון לזרעך נחתי (בל' עבר), אז דאס איז ניט א הבטחה, נאר) „כבר נתחיי". ד. ה. אז פון דעמאלט אן (אפילו נאך איידער די אידן האבן כובש געווען א"י בפועל) געהערט א"י צו די אידן³⁷ (אויף שטענדיק)³⁸. ביז אז דאס איז נוגע להלכה, ווי די גמרא³⁹ זאגט אז די בנות צלפחד האבן גענומען חלק אביהם (וואס ער איז געווען א בכור) פי שנים, אע"פ אז „אין הבכור נוטל (פי שנים) בראוי כבמוחזק", ווייל „ארץ ישראל מוחזקת היא“⁴⁰.

אבער דער צווייטער ענין, די קדושה פון א"י (ובמיוחד לחיוב המצות), האט זיך ערשט אויפגעטאן דורך אידן ווען זיי זיינען אריין אין א"י⁴¹.

(41) כמחזיל (תנחומא ע"פ ביאור רש"י עה"ת בתחלתו ועד"ו בביר פ"א, ב): שאם יאמרו לסטים אתם כו' ברצונו כו' נתנה לנו.

(42) דברים ג, יח. וכן בהכתובים דס"פ מטות (לב, כ ואילך).

(43) יהושע א, יד.

(44) מטות לב, כט.

(45) אין להקשות דא"כ במה נקנו ערי הגבעות-נים (דהרי גם ידאת מלחמה לא הייתה כזה כיון

³⁶ נסמן לעיל הערה 5.

(37) ומלשון פירוש רש"י (ר"פ בראשית) „שאם יאמרו . . . לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' אומות" משמע לכאורה, שגם הקנין ממון נעשה רק לאחר הכבוש (ולא לפני) — אף ש"ל שזהו רק לדעת האוה"ע — כדמשמע גם מפרש"י במק"א (נח ט, כו. לך ג, ז. טו, טז. וראה לקמ"ע 147 הערה 24), וראה בארוכה לקריש ח"ה ע' 4 ואילך, ע' 8 ואילך (חובא לקמן הערה 67).

(38) אלא „שאעפ"כ לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כדאמרינן בקדושין דכ"ו במה ירשתם בישיבה והינ אמרי' בבב"ב דף ק" (ש"ע אדה"ז קו"א להל' הפקר בתחלתו). ובהמקנה קדושין שם, דהחזקה (לדעת דב' רבי ישמעאל) היינו חלוקה שביניהם לקנות כאו"א חלקו, ולא לקנות מן הכנענים. וראה שו"ת דבר אברהם שם אות ו'.

(39) ב"ב קט, א.כ. ובע"ז (נג, ב. וראה פרש"י שם ד"ה ואשריהם) „ירושל' להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו“.

(40) וראה בארוכה פרשת דרכים שם. ועוד.

⁴¹ ראה בארוכה לקמ"ע 206 ואילך.

(*) בתנחומא שלפנינו ליחא (ומאמר ר"י חסיים בהכתוב „כח מעשיו . . . נחלת גרים", ואולי סיום הפירוש הוסיף רש"י ע"פ הביר שבפנים ההערה). אבל ביפה תואר לכ"ד שם כתב: באגדת ר' תנחומא איחי' להך אגדה בהאי לישנא (ומעתיק כהלשון שבפרש"י). ומסיים: ובזה הלשון הביא רש"י ז"ל בתחילת פ"י החזרה. דמשמע שכ"ה גירסתו (וגירסת רש"י) בתנחומא. וראה רש"י לתהלים (קיא. ו): ומדרש תנחומא כתב לישראל מעשה בראשית . . . שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אחס שכבשתם ארץ ז' גוים.

(*) וארץ הגרגשי שפנה והלך (ירושלמי שביעית פ"ו ה"א. ויקר פ"ו, ו). הי' כיבוש (מפני ידאת

וואס קומט צו⁴⁸ אין קדושת הארץ⁴⁹,
וואס דאס איז געווארן בשלימות תיכף
בא כיבוש יריחו⁵⁰.

עפ"י י"ל — נאך א הסברה וואס די
חזקה (אפילו בערי הגבעונים וכיו"ב)
האט ניט פועל געווען די קדושת הארץ,
היות אן די קדושה פון גאנץ ארץ
ישראל האט זיך שוין אויפגעטאן תיכף
בכיבוש יריחו כנ"ל⁵¹.

(48) וכדמוכח גם מזה שמצינו (הובא באנציק-
לופדיא שם) כמה טעמים ע"ז שלא נתחייבו
בתרומות ומעשרות וביכורים (ועוד) עד אחר ירושה
וישיבה, ואין מפרשים כפשוטו שאז לא נגמרה
קדושת הארץ.

(49) וכדמוכח גם ממש הרמב"ם (הל' תרומות
והל' בית הבחירה שם) שקדושה ראשונה הייתה
מפני הכבוש אף שמדבר שם בהחייב דתרומות
ומעשרות ושביעית שחיובם הוא רק אחר (כבוש
ו)חילוק, כי ע"י כבוש נעשה כבר קדושה איי גם
בנוגע לתרומות ומעשרות.

(50) בנוגע לחלה שנתחייבו תיכף בבואם אל
הארץ (ספרי ורש"י שלח טו, יח) לפני כבוש יריחו,
דהרי אכלו מתבואת הארץ ממחרת הפסח (יהושע ה,
יא-יב) י"ל דאינו תלוי בקדושת הארץ. ראה שו"ת
שאלת דוד חידושים בעניני שביעית בתחלתו
(ועיי"ש שר"ל מחלוקת בכתובות (כה, סע"א)
ובירושלמי חלה שם). ולהעיר ממנ"ח (שם) שר"ל
שגם תרומות ומעשרות וכו' אינו בגדר קדושה אלא
מפני דהוא ארצם. ואכ"מ.

(51) ומש"כ הרמב"ם (הל' תרומות פ"א ה"ב)
ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל איי לשבטים
אע"פ שלא נכבשה כדי שלא יהי כיבוש יחיד
כשיעלה כל שבט ושבט ויכבוש חלקו — היינו
להיות „נקרא איי כדי שיהגו בו כל המצות" (לשון
הרמב"ם שם), שחיוב המצות נעשה בכל מקום לאחר
שנכבש המקום וחלקו (דאלת"ה לא נתחייבו בכהנ"ל
עד לאחר שנכבשה בסוף ימי דוד ובכריז מקומות
מפורש דלאחרי יד דכבוש וחלקו נתחייבו), אבל
ענין הקדושה נעשה תיכף בכיבוש יריחו.

ובאחרונים לירושלמי שביעית רפ"ז ע"פ דברי
הרמב"ם הנ"ל דכיון שיהושע ובית דינו חלקו כל איי
לשבטים נק' כבר „שקנו כולה" (בסוף יד שנה).
וראה צפ"ע לרמב"ם הל' תרומות שם בסופו (ג, ד).
ואכ"מ.

ותירה מזו: וויבאלד ביי דער כניסה
(וקדושה) איז געזאגט געווארן „ונכבשה
הארץ לפניכם" — „הארץ" סתם — איז
י"ל אז גלייך ביים כיבוש יריחו, וואס איז
געווען „נגרא של איי" (און דעריבער
„נתכנסו לתוכה ז' אומות" ווייל „אם
נכבשה יריחו מיד כל הארץ נכבשת")⁵²,
איז שוין דעמאלט נשלם געווארן די
חלות פון קדושת הארץ — דורך ביאת
ישראל אין ארץ ישראל באופן של
כיבוש.

[נאך בנוגע לכמה מצות איז געווען
א תנאי נוסף כיבוש וחילוק וכו' — אלס
תנאי לחיוב פון די מצות (ע"ד מצות
יובל, וואס איז חל ווען „כל יושבי
עלי"י⁵³); דאס איז אבער ניט אן ענין

שכרתו ברית וכו') — דכיון דכבוש אנשי גבעון
(לעבדים) במילא נקנית ארצם וכו"י, דמה שקנה
עבד (נתינים) — שקבלו ע"פ מפני יראה כו' — קנה
רבו (ו„נמשך" על קנינו עניני העבדות והקדושה
שלו), אף שמעצמם מסרו ונתנו עצמם לעבדות.

(45) במדב"ר פט"ז, טו. תנחומא בהעלותך י"ד.
(46) ראה אנציקלופדיא תלמודית שם ע' ריט
ואילך. ושי"נ.

(47) ערכין לב, סע"ב.

מלחמה).

וגם עיר היבוסי שלא נכבשה ע"י יהושע (כנ"ל
הערה 25) — י"ל שהי כיבוש (בפועל) אח"כ ע"י
דוד, כפשוטו לשון הכתוב בשי"ב שם, ז ואילך (ודלא
כהמניח הנ"ל הערה 25). ומה שקנה דוד מארוונה
הי' רק כדי לשלול זכותו לגמרי (ראה לקו"ש ח"י ע'
62 ואילך. חכ"ס ע' 87). או י"ל עפ"י ברד"ק (שי"ב
כד, כג. וכו' במניח שם) שהיו שם למס עובד,
ואיך הוי „כמי שנתכבשו" (כבשוה"ג שלאח"ז). וראה
רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"א. וראה פד"א פל"ו
וברד"ל שם. לקוטי שיחות ח"ל ע' 88 ואילך.
ואכ"מ.

(**) להעיר מירושלמי דמאי (פ"ב ה"א. ועד"ז הוא
בירושלמי שביעית פ"ז ה"א למא ג"י (ראה מפרשים
שם)). „מעלי מסין כמי שנתכבשו", ובמפרשים שם.
וראה אנציקלופדיא תלמודית שם (ע' רב), ושי"נ.

און ניט אז זי איז געווארן זיינע דורך צונעמען די בעלות פון א צווייטן (ע"י כבוש) — עד"ז איז מוכן אויך בנוגע דער קדושה וואס האט זיך אויפגעטאן דורך דער חזקה, אז די חלות הקדושה דאמאלס איז פארבונדן דערמיט וואס זיי האבן זיך אומגעקערט אין לאנד (וואס געהערט צו זיי אויך פאר דעם כיבוש יהושע) און דערפאר ווערט עס ניט בטל.

בסגנון אחר: בעליית עזרא האט די בעלות (בענין הממון) אויך גע'פועלט' בנוגע צו קדושת הארץ; און במילא, כשם ווי דאס וואס „א"י מוחזקת היא" ווערט קיינמאל ניט בטל און אויך לאחרי החורבן איז דאס „ארצנו" און „אדמתנו", עד"ז ווערט אויך ניט בטל די קדושה (שנ"י) וואס איז פארבונדן מיט דער חזקה.

ח. דער הסבר הנ"ל איז מתאים אויך מיט דעם ביאור החילוק צווישן קדושה ראשונה און קדושה שני' בפנימיות הענינים, אז בזמן קדושה ראשונה זיינען אידן (בכלל) געווען אין דער מדרגה פון צדיקים און בזמן קדושה שני' — אין דער מדרגה פון בעלי תשובה.⁵⁶

פון די אונטערשיידען צווישן די צוויי מדרגות איז:⁵⁷ די עבודה פון צדיקים איז (בעיקר) בדרך מלמעלמ"ט — זיי זיינען פועל א ביור אוו עלי' אין דעם „תחתון" דורך דעם וואס זיי זיינען ממשיך קדושה (בכח תורת השם) — אלקות מלמעלה. וויבאלד אז דער אויפטו איז מצד למעלה, איז דאס ניט פארבונדן (אויף אזויפיל) מיט דעם

משא"כ ביי כניסת עזרא, וואס וועגן דעם האט דער אויבערשטער געזאגט „אפקוד אתכם גר' להשיב אתכם אל המקום הזה",⁵⁸ איז דער רצון וציווי אין פקידה פון אויבערשטן געווען (ניט אז מ'זאל כובש זיין א"י, נאר) עולה זיין און באזעצן זיך דארטן⁵⁹ — דעריבער האט זיך די קדושה דעמאלט אויפגעטאן, דורך „חזקה שהחזיקו בה".

ז. עפ"י איז אויך פארענטפערט די ערשטע שאלה (פון כס"מ): וויבאלד די קדושה ע"י יהושע האט זיך אויפגעטאן דורך דער כניסה באופן שנצטווה — ע"י כבוש, וואס דער גדר פון כבוש (כפשוטו) איז, וואס מען נעמט א זאך ביים צווייטן נגד רצונו,⁶⁰ קומט דאך אויס, אז מצד הציווי איז דא (פריער די) בעלות פון די אומות און די קדושה איז פארבונדן מיט דער התגברות אויף די אומות (דורך כבוש) — און דעריבער „כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש", בעת עס ווערט בטל די התגברות על האומות,⁶¹ ווערט בטל די קדושה וואס קומט דורך דעם.

משא"כ בביאה שני', „כיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה": כשם ווי דער גדר פון חזקה (כפשוטה) איז פולשטענדיקע בעלות המחזיק — אז די זאך איז זיינע

(52) ירמ' כט, י"ד.

(53) ובלשון הכתוב (ירמ' מ, י"ד). ושבו בעריכם אשר תפשתם.

(54) ראה גם הו"ע שיר לעדיות שם. אלא שמבאר להסברא שהכבוש נוגע לקנין ובעלות הארץ.

(55) ואין נפק"מ אם עכ"פ קונים בכבוש מלחמה, רק עצם העובדא. שנלקחה הארץ מידיהם, וכדמוכח עוד יותר מלשונו בהלכות תרומות שם, שקדושה ראשונה לפי שהייתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעת"ל, ואינו מזכיר כלל שכבושהו מישאל.

(56) ראה לקריש ח"ט ע' 27 ואילך. ע' 67 ואילך.

שי"נ.

(57) ראה גם ד"ה תקעו תרס"א. ובכ"מ.

„מטה“ און דעריבער קען זיין אין דעם א שינוי ו„הפסק“ —

בדוגמא צו קדושה שני, וואס איז גע-
קומען ע”י חזקה, אז אויך נאך דעם
„מפני חטאינו גלינו מארצנו“, קערן זיך
אידן אום קיין א”י — ניט ווי צו א לאנד
וואס זיי דארפן ערשט כובש זיין
(וועלכע באלאנגט ניט צו זיי), נאר ווי
צו א לאנד וואס געהערט צו זיי אויף א
שטענדיקן אופן.

ט. ע”פ כהנ”ל וועט מען פארשטיין
די שייכות פון קדושה ראשונה צו מתנה,
און קדושה שני צו ירושה:

ס’איז ידוע⁶⁰ אז ירושה אין לה הפסק,
און מתנה יש לה הפסק. דער טעם
הדברי⁶¹ וואס מתנה יש לה הפסק איז:
הגם אז אי לאו דעביד ל”י נייחא לנפשי,
לא הוה יהיב ל”י מתנתא⁶², קומט דאך
אבער די מתנה (ניט אזוי מצד מעלות
המקבל, נאר) בעיקר מצד דעם נותן און
דער מקבל האט ניט קיין (תביעה
(ושייכות צו דער מתנה, און דערפאר יש
לה הפסק אפילו לאחר נתינתה.

און דערפאר איז דער ענין המתנה
(פון א”י צו אידן) שייך בעיקר צו דער
כניסה ראשונה (כיבוש יהושע): כשם ווי
דער אופן הכניסה פון אידן איז געווען
בדרך „כיבוש“ (מלמלה למטה) — סיי
כפשוטו, סיי אין עבודת האדם כנ”ל —
עד”ז איז אויך דער אופן הנתינה פון
ארץ ישראל צו אידן — בדרך מתנה,
וואס קומט מצד דעם נותן (”מעלה”),
און ניט מצד א תביעה ושייכות צום
מקבל (”מטה”).

בדוגמא צו קדושה ראשונה ע”י
כיבוש⁶³, וואס קומט דורך התגברות
אויף דעם צד שכנגד, וועלכער בלייבט
אבער א מציאות און דערפאר קען נאך-
דעם בטל ווערן דער כיבוש.

און עד”ז אויך בעבודת האדם בכלל,
אויב די עבודה פון א אידן איז אין אן
אופן וואס האט ניט צו טאן מיט וועלט,
ער איז ניט געפרואווט געווארן מיט א
נסיון⁶⁴ פון צד ההפכי איז ניטא קיין
זיכערקייט אז אויב ער וועט קומען לידי
נסיון וועט ער עס קענען ביישטיין.

משא”כ א בע”ת, וואס עבודתו איז
בדרך מלמטלמ”ע, דער בירור וזיכור
התחתון אז ער ווערט א „כלי“ צו
קדושה, איז דער גילוי אלקות אין דעם
מטה אין אן אופן אז עס האט א קיום,
עס ווערט ניט נפסק. ועד”ז בכללות
עבודתו לקונו: וויבאלד אז נאכדעם ווי
ער האט שוין געהאט צוטאן מיט וועלט
(און אפילו נאכן דורכפאלן ר”ל אין
ענינים וואס זיינען היפך הרצון העליון)
קערט ער זיך דאך אום צום אויבערשטן
ולתורתו ולמצותיו, איז דאס א באווייז
אז דער ענין פון תומ”צ האט אים
דורכגענומען און אויף אזויפיל, אז אויך
דער דורכפאל קען אים ניט אוועקרייסן
פון דעם אויבערשטן: ד.ה. זיין פאר-
בונד מיטן אויבערשטן איז א שטענ-
דיקער, האט ניט קיין הגבלות.

(60) ראה ב”ב קכט, ב. קלג, א.

(61) ראה גם אוהית בראשית יא, א. ראה ע’
תשסא ואילך. לקוש חייג ע’ 115 ואילך ושי”נ
(בהערה 19).

(62) מובא בכ”מ (המשך וככה תרל”ז פס”ח.
המשך תרס”ו ע’ קלא. ועוד). ועיי’ מגילה כו, ב.
גיטין נ, ב. ב”מ טז, א. ב”ב קנו, א.

(58) להעיר מהחילוק בפעולת התורה והמצות,
תורה היא באופן של כיבוש, ומצות באופן של
בירור (ראה לקוש ח”ח ע’ 352 ואילך. ח”ט ע’ 348
ובהערה 11 שם), שבכללות זהו תוכן החילוק בין
עבודת הצדיקים ועבודת התשובה (וראה לקוש ח”ט
שם ע’ 65 ואילך ובהערות שם).
(59) ראה ח”פ להרמב”ם פ”י.

בלויז בשייכות צו קדושת הארץ וואס האט זיך אויפגעטאן בכניסת ישראל לארץ — אז די קדושה ראשונה איז געווען באופן של מתנה, און בקדושה שני איז צוגעקומען אויך דער ענין הירושה וואס אין לה הפסק.

אבער די עצם בעלות פון אידן אויף א"י איז שטענדיק גאנץ ובתכלית השלימות פון זינט דער אויבערשטער האט דאס לאנד אפגעגעבן צו אברהם אבינו בברית בין הבתרים אלס א נחלת עולם, וואס אין א כריתת ברית איז נישט שייך קיין שינוי והפסק.

ובמילא איז אין דעם נישט קיין אונטערשייד אין וועלכן מצב אידן געפינען זיך: אפילו ווען ס'איז א מצב אז „מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו“, איז ארץ ישראל אויך דעמאלט „ארצנו“ און „אדמתנו“ (און זער לאנד און אונזער ערד); און ווי די גמרא זאגט, כנ"ל, אז „ארץ ישראל מוחזקת היא“ און „ירושה היא לכם מאבותיכם“, פון אברהם אבינו, כאטש אז בינתיים איז געווען דער חטא העגל וחטא המרגלים וכו'.

(65) ועד שנוגע לדיון, לכמה דיעות, בנוגע לפרובול שאפילו מי שאין לו קרקע יכול לכתוב בשטר והקניתי לו ארבע אמות קרקע לפי ש.א.י כל אדם מירשאל שאין לו ד' אמות בארץ ישראל ואם תאמר נטלה הגוים ואנן בגלות, קיימא לן לרבנן דקרקע אינה נגזלת ובחזקת ישראל היא וארץ ישראל נקראת ע"ש ישראל כו' — שו"ת מהר"ם ב"ר ברוך סי' תקלו. וראה סי' השטרות לר"י ברצלוני ע' 43. אוצר הגאונים קדושין סי' קמ"ק. וגם הדעות שחולקין — ראה לקו"ש ח"כ ע' 309 הערה 69, ד"ל שבעצם הדבר לא נחלקו, כ"א בנוגע לפרובול והרשאה.

(66) וזה שארז"ל (מכילתא יתרו יח, כז) דא"י ניתנה על תנאי — ה"ז רק בנוגע לקדושת הארץ, שהיית ישראל על אדמתם בפועל, אבל גם אז נשארה בעלות ישראל על א"י בשלימות. וראה צפ"ע השמטות להל' תרומות (סב, א).

משא"כ ירושה איז דאך, אדרבה, מצד דעם וואס דער יורש איז קרובו של המוריש⁶³ — האט ער א תביעה ושייכות צו דער ירושה, ביז אז אמיתית ענין הירושה איז אז דער יורש איז „עצם המוריש“ (— עס הייסט גארנישט שינוי רשות);⁶⁴

און דעריבער איז הנתינה מלמעלה בדרך ירושה בא קדושה שני, ווען (אויך) די כניסה פון אידן איז געווען — סיי כפשוטו און סיי בעבודת האדם כנ"ל — בדרך „חזקה“, וואס מיינט כנ"ל, אז זיי האבן בעצם א שייכות צו ארץ ישראל, זיי זיינען שטענדיק די בעלים פון לאנד.

ויש לומר, אז דאס איז אויך דער רמז אין די פסוקים וואס בקשר צום ענין המתנה בקדושה ראשונה שטייט דער לשון „לזרעך אתו“, „לך אתננה“ — בלשון עתיד, און בשייכות צו קדושה שני — דער לשון „לזרעך נתתי“, בלשון עבר (כנ"ל ס"א):

קדושה ראשונה איז געווען פאר-בונדן מיט א שייכות פון אידן מיטן לאנד, וואס האט זיך געדארפט ערשט אויפטאן בעתיד — כובש זיין ארץ ישראל פון א צווייטנס רשות, וואס איז נישט קדוש;

משא"כ קדושה שני איז געווען באופן, אז מיט זייער פעולה (חזקה) האבן זיי בלויז מגלה געווען זייער שייכות מיטן לאנד, אז א"י איז זייערס פון פריער (מצד דער נתינה להאבות).

י"ד. דער חילוק צווישן מתנה און ירושה בנוגע ארץ ישראל איז, כנ"ל,

(63) ראה המשך וככה שם.

(64) צפ"ע השמלה יג, א. מהד"ת יט, א. שו"ת

צפ"ע (ווארשא) ח"ב סק"ח.

וּעֹצֵם יִדִּי⁶⁸, נָאֵר ווִייל דָּאָס אִיז „נחלת עולם“, פֿון דעם אויבערשטן אלקי העולם צו דעם עס עולם, אִיז מען מצליח אִיז דעם —

בִּיז עס ווערט מקוים דער יעוד, וְהָיוּ מַלְכִּים אֹמֵנִיךְ וּשְׂרֹתֵיהֶם מְנִיקוֹתֶיךָ⁶⁹, אַז אֹמֹת הָעוֹלָם הָעֵלְפֵן דִּי אִידֵן אויס־פִּירֵן דעם רצון ה' בְּכָלֵל און אִיז דעם עֵנִיךְ הַנִּיל בִּפְרֵט נֶאֱךְ בִּזְמַן הַגְּלוּת; און דָּאָס אִיילט צו כִּיאַת מִשִּׁיחַ צִדְקֵנוּ, וואָס דעמאַלט וועט געהערן צו אִידֵן גֶּאָנֶץ אִי, אויך קִנִּיז וְקִדְמוֹנִי⁷⁰, און „אַז אַהפּוֹךְ אֶל עַמִּים שְׁפָה בְּרוּרָה לְקִרְוָא כּוֹלָם בִּשְׁם ה' וְלַעֲבֹדוֹ שְׁכֵם אַחֲדִי⁷¹, בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ מִמֶּשׁ.

(משיחות כ"ף מנ"א ומוצש"ק ראה תשל"ח. שמחת בית השואבה תשכ"ד)

[ובפרט ע"פ המבואר לעיל אין דעם פסק דין הרמב"ם, אַז עֵנִיךְ הִירוּשָׁה אִיז אויך נמשך און נקבע געוואָרן אין קדושת הארץ באופן אַז אויך דִּי קדושה (שנ"י) אִיז לֵה הַפֶּסֶק, „קדשה לעת"ל"].

וואָס דערפֿון אִיז פֿאַרשטאַנדיק, אַז דָּאָס אִיז אַן עֵנִיךְ אִיז וועלכֿן ס'איז נִיט שײַךְ קײַן דִּינגעניש, אַדער „מסחר“ וכיו"ב. וואָרום נוסף לזה וואָס גֶּאָנֶץ אִיז לִגְבוּלוֹתֵי, „מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת“, אִיז אַ יְרוּשָׁה צו אַלע אִידֵן און צו יעדן אִידֵן, און דערפֿאַר קען קײַנער ח"ו נִיט מוותר זײַן אויף אַ חֶלֶק פֿון אִי, אִיז דער וועלן אָפּגעבן, ח"ו, אַ זאָךְ וואָס גײַט קעגן דעם רצון ה', וואָס „בְּרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לְנוּ“⁷² אַלס אַ נחלת עולם.

און בשעת אִידֵן באַשטײַען דערויף מיט דעם תּוֹקֶף הַמֵּתָאִים, נִיט מִצַּד „כחי

67) פֿרשׁי ר"פ בראשית. וראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 8 ואילך, דמכיון שנתנית הארץ באה מהקב"ה ש. הוא בראה, ה"ז. נתינת עצם מהותה של הארץ, (לא הבעלות על הארץ), הארץ עצמה נעשית. ארץ ישראל, ואין שייך שינוי בזה (גם כשגלינו מארצנו).

68) עקב ח, יו.

69) ישעי' מט, כג.

70) כנאמר לאברהם בברית בין הבתרים שם נתתי את הארץ הזאת גר' ואת הקני גר'.

71) צפני' ג, ט. רמב"ם ה"ל מלכים ספ"א.

הוספה

בתור הוספה בא - "תרגום חפשי" ללה"ק מהליקוט,
לתועלת הלומדים בלה"ק.

ה"תרגום חפשי" נדפס באדיבות "מכון לוי יצחק"
(כפר חב"ד ב'), ותודתינו נתונה להם בזה, וזכות תועלת
הרבים תלוי בהם.

מערכת "ואתם תלוקטו"

לך לך ה

אברהם לארכה ולרחבה של הארץ⁶, ונאמרה על-ידי הקדוש-ברוך-הוא כהמשך לאמירה הקודמת "לתת לך את הארץ הזאת לרשתה", וכתשובה לשאלת אברהם "במה אדע כי אירשנה"⁷.

הגאון הרוגוצ'ובי⁸ מסביר את הסיבה להבדלי הלשון, שבהבטחה השלישית אמר הקדוש-ברוך-הוא את הביטוי "לרשתה" (וגם אברהם שאל בלשון זו "במה... כי אירשנה"), ואילו הביטוי בפסוקים הקודמים הוא "לזרעך אתן...". "לך אתננה", שאלה הם שתי דרכים במסירת ארץ ישראל לבני ישראל על-ידי הקדוש-ברוך-הוא: "בגדר מתנה" ו"בגדר ירושה"⁹. וזהו ההבדל באופן כללי בין הכיבוש הראשון לכיבוש השני – הכיבוש הראשון הוא בגדר מתנה ("גדר נקודה, כל ארץ ישראל" "ומקצת לא כלום"), והכיבוש השני¹⁰ "הוי גדר ירושה" (וגם מקצת).

לפי זה מוסבר ההבדל הנ"ל בין שתי

א. ההבטחות על ארץ ישראל

בפרשת לך לך אמורה מספר פעמים הבטחת הקדוש-ברוך-הוא לאברהם לתת לו ולבניו את ארץ ישראל, כמפורט להלן:

בתחילת הפרשה¹ נאמר: "וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת". לאחר מכן, בלכתו ממצרים, כאשר לוט נפרד ממנו, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: "כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם"². "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה"³. ובברית בין הבתרים – "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת"⁴, ובהמשך הפסוקים מפורטים כל "עשר האומות".

ההבדל הכללי בין הבטחות הקדוש-ברוך-הוא הוא: שתי ההבטחות הראשונות ("לזרעך אתן את הארץ הזאת", "לך אתננה", בלשון עתיד) לא נאמרו בקשר לדיבור או לפעולה של אברהם, ואילו ההבטחה "לזרעך נתתי" (בלשון עבר⁵) נאמרה לאחר שהתהלך

בפנים "כבר נתתי". וראה ב"ר פמ"ד, כב. פרש"י שם.

(6) וראה אה"ח עה"פ.

(7) טו, ז"ח.

(8) צפע"נ עה"ת שם.

(9) ירושלמי ב"ב פ"ח ה"ב: אם מתנה למה ירושה כו' אלא מאחר שנתנה להן לשום מתנה חזר ונתנה להן לשום ירושה.

(10) כ"ה לשון הצפע"נ שם ("כבוש שני"). וראה

לקמן בפנים.

(1) יב, ז.

(2) יג, טו.

(3) שם, יז.

(4) טו, יח.

(5) ראה ירושלמי (חלה פ"ב ה"א) הובא לקמן

חזקתא¹⁶, וכך היה בקדושה השניה על-ידי עזרא, כמו שמסביר הרמב"ם¹⁷, שהקדושה הראשונה "אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם, בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה בכיבוש, אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקח הארץ ממנו, וחייב בשביעית ובמעשרות".

אך צריך להבין: מהו הקשר של הכיבוש הראשון, שקדושתו נתהוותה על-ידי "כיבוש", לענין של מתנה, ושל הכיבוש השני, שקדושתו היא על-ידי חזקה, לענין של ירושה?

ב. שאלות ה"כסף משנה"

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה¹⁸ את דברי הרמב"ם שהובאו לעיל, שעליהם שואל ה"כסף משנה"¹⁹ שתי שאלות: (א) "איני ידוע מה כח חזקה

ההבטחות לבין ההבטחה השלישית בברית בין הבתרים:

הכיבוש של הכניסה השניה, שהיתה לאחר המצב של "ומפני חטאינו גלינו מארצנו", רמוז בהבטחה שבכריתת הברית "לזרעך נתתי", אשר באה (בדומה לכניסה השניה)¹¹ לאחר שאלת אברהם "במה אדע..." כי אירשנה¹², כדברי חז"ל¹³, שזה היה "חטא" יחסית לדרגת אברהם, (כפי שרואים מכך שבכריתת הברית נאמר לו על הגלות: "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך..." – גלות מצרים¹⁴, ואף נרמז לו על גלות בבל ועל הגלויות האחרות¹⁵).

לעומת זאת, הכיבוש הראשון על-ידי יהושע, שהיה הכניסה הראשונה לארץ ישראל, רמוז בשתי ההבטחות הראשונות של הקדוש-ברוך-הוא – לא בהמשך לשאלת אברהם, אלא הבטחת הקדוש-ברוך-הוא מצד עצמו.

וכך גם לגבי הענין השני, שההבטחה "לזרעך נתתי" באה לאחר שאברהם התהלך לארכה ולרחבה, מפורש בתרגום יונתן³, שהכוונה היא "עבד בה

(16) וראה גם אה"ח הנ"ל. ב"ב ק, א. אה"ח יג, יז. פרשת דרכים דרוש ט. ולהעיר משו"ע אה"ז חלק ח"מ הל' הפקר קו"א סק"א בתחלתו "לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כו' וה"נ אמרי' בב"ב דף ק", ע"ש. וראה צפע"נ הל' תרומות ג, ד. ועוד. לקמן ע' 221 הערה 53.

(17) ספ"ז מהל' בית הבחירה. הל' תרומות פ"א ה"ה.

(18) בהבא לקמן ראה אנציקלופדיא תלמודית ע' א"י (ע' ר"ז ואילך). וש"נ.

(19) הל' בית הבחירה שם.

(11) להעיר מרמב"ן שם: והוסיף לכוונת לו ברית עליהן שלא יגרסו החטא וכאשר צווה על המילה אמר לו לאחוזת עולם לאמר שאם יגלו ממנה עוד ישוּבו וינחלוה כו'.

(12) ראה פרש"י טו, ו.

(13) נדרים לב, א. וראה פדר"א רפמ"ח. אברבנאל כאן. ועוד.

(14) טו, יג.

(15) ב"ר פמ"ד, טו. יז. וש"נ. וראה פרש"י שם יב. יד.

הוספה - "תרגום חפשי"

אך עדיין לא תורצו שאלות ה"כסף משנה":

לגבי השאלה הראשונה – אם כיבוש נכרים במלחמה²³ הוא קנין²⁴ המבטל בעלות קודמת של ישראל, מה תוסף העובדה שהבעלות הקודמת לא נקבעה על-ידי כיבוש אלא על-ידי "חזקה מדעת הנותן"? כיון שהיה קנין של כיבוש במלחמה על-ידי הנכרים, נשארת השאלה, כלשון ה"כסף משנה", "למה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקחה הארץ מידינו בטלה החזקה"^{24*}?

כך נשארת עדיין בעינה השאלה השנייה: גם בכיבוש יהושע היתה חזקה "מדעת הנותן" – כנאמר שהגבעונים²⁵ מסרו את עריהם לישראל²⁶ – ואף-על-פי-כן אין הרמב"ם מבחין בין מקום למקום, והוא אומר לגבי כל ארץ ישראל "וכיון שנלקחה הארץ מידיהם

גדול מכת כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה. (ב) ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש, וכי לא היה שם חזקה? אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש".

וידוע, שישנם מספר הסברים לדברי הרמב"ם:

הרדב"ז²⁰ אומר: "ונראה לדעתו לפי שלא קדשוה בפה, אלא בימי עזרא קדשוה בפה".

אך²¹ מלבד זאת שאין מוצאים ש"בימי עזרא קדשוה בפה", אין גם בדברי הרמב"ם שום רמז להסבר זה. אדרבה, הרמב"ם מסביר במפורש שהקדושה השנייה לא בטלה, לא מפני שקדשוה בפה, כי אם מפני ש"לא קדשוה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה", לעומת הקדושה הראשונה, שהיתה על-ידי כיבוש.

(ב) ה"תוספות יו"ט"²² מתרץ את קושיית ה"כסף משנה": "דסבירא ליה דכיבוש נכרים אתא ומבטל כיבוש ישראל, מה שאין-כן בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה, לא אתא כיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן".

(23) כולל – ג"כ ידאת מלחמה, כמו כיבוש אנשי גבעון.

(24) גיטין לה, א. ובתוס' שם. רשב"א וריטב"א שם. שו"ע אדה"ז שם ס"ג. האור"ח סתרמ"ט ס"י. וראה בארוכה שו"ת דבר אברהם שם ס"א. (24*) נוסף על מה שהקשה בשו"ת דבר אברהם ח"א ס"י ס"ז.

(25) ראה יהושע קאפיטל ט. ולהעיר ג"כ מעיר היבوسی שלא נכבשה ע"י יהושע (ראה יהושע טו, סג ובמפרשים שם. שופטים א, כא ובמפרשים. ש"ב ה, ו ובמפרשים), ודוד קנה אותו מארזונה בכסף מלא (ש"ב בסופו. דה"א כא, כב ואילך);

ובמנ"ח מצוה רפד (אות ו'), דמכיון שמקום הזה נקנה רק בחזקה נתקדש גם לענין תרומ' וחזה באופן שלא נתבטלה קדושתו בגלות ג"ג (כמו שבטלה קדושת כל הארץ). וראה לקמן שוה"ג הא' להערה 45.

(20) הל' תרומות שם.

(21) כמו שהקשו במפרשים – ראה שו"ת חיים שאל (להחיד"א) ח"ב סל"ט ד"ה וחזה.

(22) עדויות פ"ח מ"ו. ועד"ז במלא הרועים ע' קדושה ראשונה אות ט.

הוספה - "תרגום חפשי"

נבואה על כיבוש זה או לא, הרי היה זה מעשה קנין?²⁹

אם הכוונה בכך היא³⁰ שנכרי אינו קונה על-ידי כיבוש במלחמה, וכיון שעל כיבוש נכרים זה (שלאחר הכיבוש השני) לא היתה נבואה, הרי "שלא כדין נטלוה" ואין כלל קשר בין דברים אלו לענין כיבוש במלחמה. ולעומת זאת, נבוכדנצר וכוורש, "על-פי ה' כבשו" ולכן "הוראת שעה היתה ולהם נקנה בכיבוש"³¹ – הרי זה אינו מתאים להסבר הרמב"ם:

הרמב"ם מסביר את הסיבה להבדל בכך שהקדושה הראשונה היתה ע"י כיבוש והקדושה השניה ע"י חזקה, ולפי האמור לעיל אין הדבר תלוי בקנין של ישראל, אלא באופן הכיבוש של האומות – בגלות בבל יכלה הקדושה להתבטל, (גם אילו נתהוותה על-ידי חזקה), כי כיבוש נבוכדנצר היה כדין, ואילו בגלות השניה אין הקדושה בטלה (גם אילו נתהוותה על-ידי כיבוש), כי האומות כבשו שלא כדין.

29) ולשיטתו צריך לומר (ועד"ו במלא הרועים שם. וראה הון עשיר לעדיות שם) שס"ל שכבוש מלחמה אינו "קנין גמור", וביטלותו להפקיע רק (בעלות קלושה שנעשית ע"י) כבוש, ולא בעלות גמורה שנעשית ע"י קנין גמור (כחזקה) מדעת הנותן. אבל להדיעות שהיו קנין גמור קשה כנ"ל – נוסף על הקושי שבדב"א שם כנ"ל.

30) כמ"ש בשו"ת חת"ס יו"ד סרל"ג. אלא שלא הביא התירו"ט.

31) שו"ת חת"ס שם.

בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית"²⁷.

ג. הדבר תלוי בכך שנאמרה נבואה על זה:

ה"תוספות יו"ט" ממשיך ואומר: "ואין להשיב מנתינת ה' יתברך שנתנה לישראל בראשונה, שיש להשיב שכמו שה' יתברך נתן לישראל הארץ, כך נבאו נביאיו שיעלו המחריבים ויטלו מהם, וכן נבאו על כורש מלך פרס שיחזירה. אבל על לקיחת האומה הזאת מידינו לא מצינו בה נבואה בפירוש, ולפיכך שלא כדין נטלוה מידינו ואין קרקע נגזלת".

אך לכאורה עדיין קשה להבין: ממה נפשך, אם כיבוש במלחמה הוא צורה של קנין מפקיע, שהוא "קנין גמור"²⁸ לפי ההלכה, מהו ההבדל אם נאמרה

26) ואף שזה ה' מחמת פחד מות, וא"כ צ"ל לכאורה שג"ז נכלל בגדר כיבוש כיון שהיו אנוסים, הרי מצינו (מרדכי גיטין פ"ה. וראה תרומת הדשן סע"ג. מל"מ הל' מכירה רפ"י ד"ה כתב הטור) שבאנסוהו ליתן מתנה אם ה' האונס באיום מיתה גמר והקנה.

27) ואין לומר שקדושת הארץ אחת היא ואא"פ שישאר רק על חלק הארץ, כדמוכח מלשון הרמב"ם (הל' ביהב"ח והל' תרומות שם) שבקדושה שני' קדשו רק "כל מקום שהחזיקו". ולכאורה דוחק לומר שבכבוש (ראשון) שאני שחל רק על כל הארץ, כדמוכח מהל' תרומות שם ה"ב (את"ל דרך כל מקום שנכבש בפועל – נתקדש). וראה מנ"ח שם. אבל ראה ירושלמי שביעית רפ"ו. לעיל בפנים מצפ"נ, לקמן בפנים ס"ו.

28) שו"ע אדה"ז או"ח שם.

מרצונם, ומדוע לא חל גם על ערים
אלו קנין החזקה של ישראל?

ה. שני העניינים שבמסירת הארץ לישראל

ויש לומר, שההסבר לזה הוא:
בנתינת הארץ לישראל נתחדשו שני
עניינים: א) קנין ממון, כלומר הבעלות
על ארץ ישראל עברה לידי ישראל. ב)
הענין של קדושת הארץ.

הענין הראשון, בעלות ישראל על
הארץ, נבעה ממסירת ארץ ישראל על-
ידי הקדוש-ברוך-הוא לאברהם אבינו,
כפי שלומדים בירושלמי^{36*} מן הפסוק
"לזרעך נתתי" (בלשון עבר), שאין זאת
הבטחה בלבד אלא "כבר נתתי".
כלומר, שמאז, אף לפני שכבשו ישראל
את הארץ בפועל, שייכת ארץ ישראל
לעם ישראל³⁷ (לתמיד)³⁸. עובדה זו

ד. מדוע לא נקנו ערי הגבעונים בקנין חזקה

על השאלה השניה שדלעיל, ניתן
היה, לכאורה, לענות (כפי שמפרשים
אחרים³² מסבירים את דברי הרמב"ם):
אמנם, גם בכיבוש יהושע היתה חזקה,
אבל בפועל לא קנו היהודים את ארץ
ישראל באופן של חזקה, כי כוונתם
היתה לקנותה דוקא על-ידי כיבוש,
ולכן לא קבעה חזקתם את הבעלות על
הארץ, כפי שרואים בק"ו מן ההלכה³³
"העודר בנכסי הגר וכסבור שהן שלו,
לא קנה".

אך ראשית צריך לברר, אם סברה זו
מתאימה לענייננו, שהרי בענייננו קיימת
הכוונה לקנות את הארץ, אם-כי באופן
אחר³⁴, ולכן אפשר לקנות אפילו ללא
כוונה³⁵, ובמיוחד שזהו "קנין
דאורייתא"³⁶. ונוסף לכך קשה להסביר
כך, כמוסבר לעיל: בערי הגבעונים לא
היה כלל קנין באופן של כיבוש, כי
הגבעונים נתנו לישראל את עריהם

^{36*} נסמן לעיל הערה 5.

³⁷ ומלשון פירוש רש"י (ר"פ בראשית) "שאל
יאמרו לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' אומות"
משמע לכאורה, שגם הקנין ממון נעשה רק לאחר
הכבוש (ולא לפני) – אף ש"ל שזהו רק לדעת
האורח"ע – כדמשמע גם מפרש"י במק"א (נח טו כו.
ט, כו. לך יג, ז. טו, טז. וראה לקמן ע' 158 הערה
24). וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 4
ואילך, ע' 7 ואילך (והוא לקמן הערה 67).
³⁸ אלא "שאעפ"כ לא נקנית להם אלא בחזקה
המועלת כדאמרינן בקדושין דכ"ו במה ירשתם
בישיבה וה"נ אמר' בבב"ב דף ק" (שו"ע אדה"ו
קו"א ראה להל' הפקר בתחלתו). ובהמקנה קדושין שם,
דהחזקה (לדעת דבי רבי ישמעאל) היינו חלוקה
שביניהם לקנות כארץ חלקו, ולא לקנות מן
הכנענים. וראה שו"ת דבר אברהם שם אות ו'.

³² שו"ת חיים שאל שם. ועד"ו בצל"ח ברכות ד, א.
ועוד.
³³ יבמות נב, ב. רמב"ם הל' זכ' ומתנה פ"ב
ה"ג.
³⁴ אבל יש לחלק, שכאן כיון שכבר קנו ע"י
כבוש אין מקום לחזקה לאח"כ כיון שכבר הי'
שלחם כמ"ש במפרשים. וראה שו"ת חיים שאל
שם בתחלתו מס' בירך יצחק, ומה שהקשה
(בשו"ת) שם.
³⁵ ראה שו"ת צ"צ יו"ד סר"ל. אה"ע סקנ"ט
ס"א. ועד"ו בשו"ת חת"ס ורעק"א (ראה לקו"ש
ח"א ע' 145 הערה 45, וש"ג).
³⁶ ראה נמוק"י בי"מ י, א. ובהנמקן בהערה
שלפנ"ו.

הוספה - "תרגום חפשי"

תעברו"⁴², "ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גבורי החיל"⁴³, ו"נכבשה הארץ לפניכם"⁴⁴, כלומר, שהכניסה תהיה באופן של כיבוש באמצעות מלחמה, ולכן גם קדושת הארץ חלה באמצעות כיבוש.

לפי זה מובן מדוע לא הועיל אז קנין החזקה, אפילו לגבי ערי הגבעונים שבהם היתה החזקה מדעת הנותן, כי הקדושה חלה על-פי ציווי ה', והחזקה אינה יכולה לגרום לחלות הקדושה, כי ציווי ה' חייב להיכנס לארץ דוקא באמצעות כיבוש מלחמה⁴⁵,

קובעת אף להלכה, כנאמר בגמרא³⁹ שבנות צלפחד ירשו את החלק של אביהן, שהיה בכור, פי שניים, על-אף ש"אין הבכור נוטל (פי שניים) בראוי כבמוחזק", כי "ארץ ישראל מוחזקת היא"⁴⁰.

אבל הענין השני, קדושת ארץ ישראל (ובמיוחד לחיוב המצוות), חל רק על-ידי בני ישראל, בכניסתם לארץ ישראל^{40*}.

ו. ההבדל בין שתי הכניסות לארץ

באופן הכניסה לארץ יש הבדל בין שתי הכניסות לארץ: בכניסה הראשונה היה רצון⁴¹ וציווי: "חלוצים

(42) דברים ג, יח. וכן בהכתובים דס"פ מסות (לב, כ ואילך).

(43) יהושע א, יד.

(44) מסות לב, כט.

(45) אין להקשות דא"כ במה נקנו ערי הגבעונים* (דהרי גם ידאת מלחמה לא הייתה בזה כיוון שכרתו ברית וכו') – דכיון דכבשו אנשי גבעון (לעבדים) במילא נקנית ארצם וכו'**, דמה שקנה

(39) ב"ב קיט, א"ב. ובע"ז (נג, ב. וראה פרש"י שם ד"ה ואשריהם) "ירושה להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו".

(40) וראה בארוכה פרשת דרכים שם. ועוד.

(40*) ראה בארוכה לקמן ע' 220 ואילך.

(41) כמחז"ל (תנחומא ע"פ ביאור רש"י** עה"ת בתחלתו. ועד"ז בב"ר פ"א, ב): שאם יאמרו לסטים אתם כו' ברצונו כו' נתנה לנו.

(*) וארץ הגרגשי שפנה והלך (ירושלמי שביעית פ"ו ה"א. ויק"ר פ"ו, ו). ה' כיבוש (מפני ידאת מלחמה).

וגם עיר היבوسی שלא נכבשה ע"י יהושע (נכ"ל הערה 25) – י"ל שהי' כיבוש (בפועל) אח"כ ע"י דוד, כפשוטו לשון הכתוב בש"ב שם, ו ואילך (ודלא כהמנ"ח הנ"ל הערה 25), ומה שקנה דוד מארזונה ה' רק כדי לשלול זכותו לגמרי (ראה לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך. חז"ט ע' 87 סו"טח). או י"ל עפמ"ש ברד"ק (ש"ב כד, כ). וכו' במנ"ח שם) שהיו שם למס עובד, וא"כ הוי "כמי שנתכבשו" (כבשוה"ג שלאח"ז. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"א). וראה פדר"א פל"ו וברד"ל שם. לקו"ש ח"ל ע' 88 ס"ח ואילך. ואכ"מ. (** להעיר מירושלמי דמאי (פ"ב ה"א. ועד"ז הוא בירושלמי שביעית פ"ו ה"א לכמה ג') (ראה מפרשים שם). "מעלי מסין כמי שנתכבשו", ובמפרשים שם. וראה אנציקלופדיא לתלמודית שם (ע' רב), וש"נ.

(*) בתנחומא שלפנינו ליתא (ומאמר ר"י מסיים בהכתוב "כח מעשיו .. נחלת גוים". ואולי סיוס הפירוש הוסיף רש"י ע"פ הב"ר שבפנים ההערה). אבל ביפה תואר לב"ר שם כתב: **באגדת ר' תנחומא** אית' להך אגדה **בהאי לישנא** (ומעתיק כהלשון שבפרש"י). ומסיים: ובזה הלשון הביא רש"י וז"ל בתחילת פ' התורה. דמשמע שכ"ה גירסתו (וגירסת רש"י) **בתנחומא**. וראה רש"י לתהלים (קיא. ו). ומדרש **תנחומא** כתב לישראל מעשה בראשית .. שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלינו אתם שכבשתם ארץ ז' גוים.

הוספה - "תרגום חפשי"

לפי זה יש להסביר באופן נוסף שהחזקה לא גרמה לקדושת הארץ (אפילו בערי הגבעונים וכדו'), כי קדושתה של כל ארץ ישראל כבר חלה מיד עם כיבוש יריחו, כדלעיל⁵¹.

לעומת זאת לגבי כניסת עזרא אמר הקדוש-ברוך-הוא "אפקוד אתכם... להשיב אתכם אל המקום הזה"⁵², רצון הקדוש-ברוך-הוא בפקידתו לא היה לכבוש את ארץ ישראל, אלא לעלות ולהתיישב בה⁵³, ולכן חלה אז הקדושה באמצעות "חזקה שהחזיקו בה".

יתר-על-כן: בכניסתם לארץ נאמר "ונכבשה הארץ לפניכם" – "הארץ" סתם – ולכן יש לומר, שמיד עם כיבוש יריחו, שהיתה "נגרא של ארץ ישראל" (ולכן "נתכנסו לתוכה ז' אומות" כי "אם נכבשה יריחו מיד כל הארץ נכבשת")^{45*}, כבר נשלמה החלות של קדושת הארץ – באמצעות כניסת ישראל לארץ ישראל באופן של כיבוש. (רק לגבי מספר מצוות⁴⁶ היה תנאי נוסף של כיבוש וחילוק וכו' – כתנאי לחיוב המצוות, בדומה למצות יובל, שחלה כאשר "כל יושביה עליה"⁴⁷. אך אין זה ענין הקשור⁴⁸ לקדושת הארץ⁴⁹, שחלה בשלימותה מיד עם כיבוש יריחו⁵⁰).

ראה שו"ת שאלת דוד חידושים בעניני שביעית בתחלתו (ועיי"ש שר"ל שהי מחלוקת בכתובות (כה, סע"א) ובירושלמי חלה שם). ולהעיר ממנ"ח (שם) שר"ל שגם תרומות ומעשרות וכו' אינו בגדר קדושה אלא מפני דרוא ארצם. ואכ"מ.

(51) ומש"כ הרמב"ם (הל' תרומות פ"א ה"ב) "ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל א"י לשבטים אע"פ שלא נכבשה כדי שלא יהי' כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבשו חלקו" – היינו להיות "נקרא א"י כדי שיהגו בו כל המצות" (לשון הרמב"ם שם), שחיוב המצות נעשה בכל מקום לאחר שנכבש המקום וחלקו (דאל"ת לא נתחייבו בכהנ"ל עד לאחר שנכבשה בסוף ימי דוד ובכו"כ מקומות מפורש דלאחרי יד דכבשו וחלקו נתחייבו), אבל ענין הקדושה נעשה תיכף בכיבוש יריחו.

ובאחרונים לירושלמי שביעית רפ"ז ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל דכין שיהושע ובית דינו חלקו כל א"י לשבטים נק' כבר "שקנו כולה" (בסוף יד שנה). וראה צפע"נ לרמב"ם הל' תרומות שם בסופו (ג, ד). ואכ"מ.

(52) ירמ' כט, יו"ד.

(53) ובלשון הכתוב (ירמ' מ, יו"ד) "ושבו בעריכם אשר תפשתם".

עבד (נתינים) – שקבלו ע"ע מפני יראה כו' – קנה רבו (וגמ"שך" על קנינו עניני העבדות והקדושה שר"ל) אף שמעצמם מסרו ונתנו עצמם לעבדות. (45*) במדב"ר פט"ו, טו. תנחומא בהעלותך יו"ד.

(46) ראה אנציקלופדיא תלמודית שם ע' ריט ואילך. וש"נ.

(47) ערכין לב, סע"א.

(48) וכדמוכח גם מזה שמצינו (הובא באנציקלופדיא שם) כמה טעמים ע"ז שלא נתחייבו בתרומות ומעשרות וביכורים (ועוד) עד אחר ירושה וישיבה, ואין מפרשים כפשוטו שאז לא נגמרה קדושת הארץ.

(49) וכדמוכח גם ממ"ש הרמב"ם (הל' תרומות והל' בית הבחירה שם) שקדושה ראשונה הייתה מפני הכבוש אף שמדבר שם בהחיוב דתרומות ומעשרות ושביעית שחיובם הוא רק אחר (כבוש) וחילוק, כי ע"ז כבוש נעשה כבר קדושת א"י גם בנוגע לתרומות ומעשרות.

(50) בנוגע לחלה שנתחייבו תיכף בבואם אל הארץ (ספרי ורש"י שלח טו, יח) לפני כבוש יריחו, דהרי אכלו מתבואת הארץ ממחרת הפסח (יהושע ה, יא"ב) י"ל דאינו תלוי בקדושת הארץ.

ז. קדושה שניה אינה בטלה כשם שהחזקה אינה בטלה

לפי זה מתורצת גם השאלה הראשונה של ה"כסף משנה": כיון שהקדושה על-ידי יהושע חלה באמצעות כניסה באופן שנצטווה עליו – על-ידי כיבוש, שהכיבוש הוא לקיחת דבר ממישהו נגד רצונו⁵⁴, יוצא, שמצד הציווי קיימת כאן בתחילה בעלות של האומות על הארץ, והקדושה חלה כאשר מתגברים על האומות בכיבוש – ולכן "כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש", כאשר מתבטלת ההתגברות על האומות⁵⁵, מתבטלת הקדושה שנבעה ממנה.

ואילו בכניסה השניה לארץ, "כיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה": כשם שמשמעות החזקה כפשוטה היא בעלות מלאה של המחזיק, שהדבר שייך לו, ולא שהדבר נהיה שלו על-ידי לקיחתו מהזולת – כך מובן גם לגבי הקדושה שחלה באמצעות החזקה, שחלות הקדושה כרוכה בכניסתם לארץ

השייכת להם גם לפני כיבוש יהושע, ולכן היא לא בטלה.

במילים אחרות: בעליית עזרא גרמה הבעלות (קנין הממון) על הארץ את קדושת הארץ, ולכן כשם שהעובדה ש"ארץ ישראל מוחזקת היא" אינה בטלה לעולם, וגם לאחר החורבן זוהי "ארצנו" ו"אדמתנו", כך אין בטלה גם הקדושה השניה הכרוכה בחזקה.

ח. שתי הקדושות – עבודת הצדיקים ובעלי תשובה

הסבר זה מתאים גם להסבר על ההבדל שבין קדושה ראשונה לקדושה שניה בפנימיות הענינים, שבזמן הקדושה הראשונה היו ישראל בדרגה של צדיקים, ובזמן הקדושה השניה – בדרגה של בעלי תשובה⁵⁶.

אחד ההבדלים שבין שתי הדרגות הוא⁵⁷: עבודת הצדיקים היא בעיקר בדרך של מלמעלה למטה – הם גורמים להתעלות ה"תחתון" באמצעות הורדת קדושה (בכח תורת ה') – הורדת אלקות מלמעלה. וכיון שההשפעה היא מלמעלה, אין היא קשורה כל-כך ל"מטה", ולכן יכול להיות בה שינוי ו"הפסק" –

בדומה לקדושה הראשונה שעל-ידי כיבוש⁵⁸, הבאה על-ידי התגברות על

54) ראה גם הון עשיר לעדיות שם. אלא שמבאר להסברא שהכבוש נוגע לקנין ובעלות הארץ.

55) ואין נפק"מ אם עכו"ם קונים בכבוש מלחמה, רק עצם העובדא "שנלקחה הארץ מידיהם", וכדמוכח עוד יותר מלשונו בהלכות תרומות שם, "שקדושה ראשונה לפי שהייתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעת"ל", ואינו מזכיר כלל שכבושו מירשאל.

56) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 29 ואילך. ע' 68 ואילך. וש"נ.

57) ראה גם ד"ה תקעו תרס"א. ובכ"מ.

58) להעיר מהחילוק בפעולת התורה והמצות, לתורה היא באופן של כיבוש, ומצות באופן של

לכבוש, ואשר אינה שייכת להם, אלא כאל ארץ השייכת להם בתמידות.

ט. ההסבר לקשר שבין הקדושות לבין אופן הבעלות

לפי כל האמור לעיל יובן הקשר שבין קדושה ראשונה למתנה, ובין קדושה שניה לירושה:

ידוע⁶⁰, שירושה אין לה הפסק, ומתנה יש לה הפסק. הטעם לכך⁶¹ שמתנה יש לה הפסק, הוא: למרות ש"אי לא דעביד ליה נייחא לנפשיה לא הוי יהיב ליה מתנתא"⁶² (=אילו לא גרם לו נחת רוח, לא היה נותן לו מתנה), אין המתנה ניתנת כל-כך בגלל מעלות המקבל, אלא בעיקר מצד הנותן, ולמקבל אין קשר של שייכות למתנה, ולכן יש לה הפסק אפילו לאחר נתינתה.

לכן קשור ענין המתנה של ארץ ישראל עם ישראל דוקא בכניסה הראשונה (כיבוש יהושע): כשם שאופן הכניסה של ישראל היה בדרך של "כיבוש" (מלמעלה למטה) – הן כפשוטו, והן בעבודת האדם כדלעיל – כך גם ניתנה ארץ ישראל ליהודים

הצד המנגד, אבל הוא נשאר מציאות בפני עצמו, ולכן יכול להתבטל הכיבוש.

בדומה לכך גם בעבודת האדם בכלל, אם עבודת היהודי נעשית בלי התעסקות בעולם, בלי התנסות בנסיון⁵⁹ של הצד המנוגד, לא יכול להיות בטחון שהוא יוכל לעמוד בנסיון, אם יבוא לידי כך.

לעומת זאת, עבודתו של בעל תשובה היא בדרך של מלמטה למעלה, "בירור" וזיכרון ה"תחתון", והפיכתו ל"כלי" לקדושה, ולכן גילוי האלקות למטה הוא באופן שיש לו קיום ללא הפסק. וכך גם בכללות עבודתו לקונו: כיון שהוא מתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא, אל תורתו ואל מצוותיו לאחר שהיה שקוע בעניני העולם, ואפילו לאחר שנכשל ר"ל בענינים ההפוכים מרצון הקדוש-ברוך-הוא, זוהי הוכחה לכך שענין התורה והמצוות חדר בו כל-כך, עד אשר גם כשלונו אינו יכול לנתקו מהקדוש-ברוך-הוא. כלומר, התקשרותו אל הקדוש-ברוך-הוא היא תמידית, ללא שום הגבלות.

בדומה לקדושה השניה, שבאה על-ידי חזקה, שגם לאחר ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו", חוזרים בני ישראל לארץ ישראל, לא כאל ארץ שעליהם

(60) ראה ב"ב קטז, ב. קלג, א.

(61) ראה גם אה"ת בראשית יא, א. ראה ע' תשסא ואילך. לקו"ש ח"ג ע' 115 ואילך וש"נ (בהערה 19).

(62) מובא בכ"מ (המשך וככה תרל"ז פס"ח. המשך תרס"ו ע' קלא. ועוד). ועיין מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנז, א.

בירור (ראה לקו"ש ח"ח ע' 352 ואילך. ח"ט ע' 348 ובהערה 11 שם), שבכללותו זהו תוכן החילוק בין עבודת הצדיקים ועבודת התשובה (וראה לקו"ש שם ע' 66 ואילך ובהערות שם).

(59) ראה ח"פ להרמב"ם פ"ו.

י. בעלות עם ישראל על ארץ ישראל – מושלמת

ההבדל בין מתנה לבין ירושה לגבי ארץ ישראל, הוא רק באשר לקדושת הארץ שחלה בכניסת ישראל לארץ – שהקדושה הראשונה היתה באופן של מתנה, ובקדושה השניה נוסף ענין הירושה שאין לו הפסק.

אבל בעלות ישראל על הארץ היא תמיד מושלמת בהחלט מאז שהקדוש-ברוך-הוא נתן את הארץ לאברהם אבינו בברית בין הבתרים כ"נחלת עולם", ובכריתת ברית לא ייתכן שינוי והפסק.

ולפיכך, אין הדבר תלוי במצבם של ישראל: אפילו במצב של "מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו", גם אז ארץ ישראל היא "ארצנו" ו"אדמתנו"⁶⁵. וכפי שאומרת הגמרא ש"ירושה היא לכם מאבותיכם", מאברהם אבינו, למרות שהיה בינתיים חטא העגל וחטא המרגלים...⁶⁶.

באופן של מתנה הבאה מצד הנותן "מעלה" ולא מצד תביעה וקשר אל המקבל ("מטה").

לעומת זאת ירושה חלה מפני שהיורש הוא קרובו של המוריש⁶³, ויש לו תביעה וקשר לירושה, עד אשר ענין הירושה האמיתי הוא כאשר היורש הוא "עצם המוריש" (ואז אין כאן שינוי רשות כלל)⁶⁴.

לפיכך הנתינה מלמעלה באופן של ירושה היתה בקדושה שניה, כאשר כניסת עם ישראל היתה בדרך של "חזקה", הן כפשוטה והן בעבודת האדם, כך שיש להם שייכות אמיתית לארץ ישראל, והם תמיד הבעלים של הארץ.

ויש לומר, שזהו הרמז הרמוז בפסוקים, כאשר בקשר לענין המתנה בקדושה הראשונה כתובים הביטויים "לזרעך" אתן "לך אתננה" – בלשון עתיד, ואילו בקשר לקדושה שניה נאמר "לזרעך נתתי", בלשון עבר, כדלעיל:

קדושה ראשונה קשורה לשייכות של ארץ ישראל לעם ישראל, שתקיים רק בעתיד – כיבוש ארץ ישראל מרשות אחרת שאיננה קדושה.

לעומת זאת, הקדושה השניה היתה באופן של "חזקה", שגילתה את הבעלות של עם ישראל על הארץ מקודם לכן (עקב הנתינה לאבות).

(65) ועד שנוגע לדיון, לכמה דיעות, בנוגע לפרובול שאפילו מי שאין לו קרקע יכול לכתוב בשטר והקניתי לו ארבע אמות קרקע לפי ש.אין כל אדם מישראל שאין לו ד' אמות בארץ ישראל ואם תאמר נטלוהו הגוים ואנן בגלות, קיימא לן לרבנן דאין קרקע נגזלת ובחזקת ישראל היא וארץ ישראל נקראת ע"ש ישראל כו" – שו"ת מהר"ם ברוך סי' תקל. וראה סי' השטרות לר"י ברצלוני ע' 43. אוצר הגאונים קדושין סי' קמר קנא. וגם הדיעות שחולקין – ראה לקו"ש ח"כ ע' 309 הערה 69, די"ל שבעצם הדבר לא נחלקו, כ"א בנוגע לפרובול והרשאה.

(66) וזה שארז"ל (מכילתא יתרו יח, כז) דא"י ניתנה על תנאי – ה"ז רק בנוגע לקדושת הארץ,

(63) ראה המשך וככה שם.

(64) צפע"ג השלמה יג, א. מהד"ת יט, א. שו"ת צפע"ג (ווארשא) ח"ב סק"ח.

הוספה - "תרגום חפשי"

וכאשר יהודים עומדים על-כך בתוקף הדרוש, לא מצד "כחי ועוצם ידי"⁶⁸, אלא מפני שזוהי "נחלת עולם", של הקדוש-ברוך-הוא אלקי העולם לעם עולם, אזי מצליחים בכך –

עד אשר מתממש הייעוד "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך"⁶⁹, שאומות העולם יעזרו לישראל לקיים את רצון ה' בכלל ובענין זה במיוחד, עוד בזמן הגלות. וזה מזרו את ביאת משיח צדקנו, שאז תשתייך לישראל כל ארץ ישראל, כולל קני קניזי וקדמוני⁷⁰, ו"אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"⁷¹, במהרה בימינו ממש.

(משיחות כ"ף מנ"א ומוצש"ק ראה תשל"ח, שמחת בית השואבה תשכ"ד)

[ובמיוחד לפי המוסבר לעיל על פסק דין הרמב"ם, שענין הירושה נקבע בתוך קדושת הארץ באופן שגם לקדושה (השניה) אין לה הפסק, "קדשה לעתיד לבוא"].

מכך מובן, שמדובר כאן על ענין שלא ייתכן בו "מסחר" וכדו'. שהרי כל ארץ ישראל לגבולותיה "מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת", היא ירושה לעם ישראל ולכל יהודי, ולפיכך אין אף אחד יכול ח"ו לוותר על חלקו בארץ ישראל, והרצון למסור ח"ו חלקים מארץ ישראל נוגד לרצון ה', אשר "ברצונו נתנה לנו"⁶⁷, כנחלת עולם.

שהיית ישראל על אדמתם בפועל, אבל גם אז נשארה בעלות ישראל על א"י בשלימות. וראה צפע"נ השמטות להל' תרומות (סב, א).

(67 פרש"י ר"פ בראשית. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 8 ואילך, דמכיון שנתינת הארץ באה מהקב"ה ש"הוא בראה", ה"ז "נתינת" עצם מהותה של הארץ, (לא הבעלות על הארץ), הארץ עצמה נעשית "ארץ ישראל", ואין שייך שינוי בזה (גם כשגלינו מארצנו).

(68 עקב ה, יז.

(69 יסעי' מט, כג.

(70 כנאמר לאברהם בברית בין הבתרים שם "נתתי את הארץ הזאת גו' ואת הקני גו'".

(71 צפני' ג, ט. רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

הוכן לדפוס ע"י
יוסף יצחק הלוי בן אסתר שיינדל
דפי הלקוטי שיחות
באדיבות אתר: www.otzar770.com
ה"תרגום חפשי" מהלקוטי שיחות
באדיבות: "מכון לוי יצחק" (כפר חב"ד ב')